Mgr. Pavla Vykoupilová, Moravské zemské muzeum

Mgr. Tomáš Drobný, Ph.D., Moravské zemské muzeum

Spolupráce při didaktické transformaci přírodovědného obsahu neslyšícím

ABSTRAKT/ABSTRACT

Metodické centrum muzejní pedagogiky (MCMP) připravuje od roku 2013 komentované prohlídky v českém znakovém jazyce pro neslyšící návštěvníky Brněnské muzejní noci ve spolupráci s odborníky na vzdělávání neslyšících a s lektory z komunity neslyšících. Cílem prohlídek bylo zprostředkování obsahu zvolených aktuálních výstav muzea s ohledem na návštěvníky se sluchovým postižením. Obsah komentovaných prohlídek vznikal s důrazem na výběr vhodných sbírkových předmětů a také na výraznou redukci doprovodných textů výstav. Prohlídky probíhaly přímo ve znakovém jazyce. MCMP v roce 2024 oslovilo s přírodovědným mineralogickým tématem Sekci jazyka a kultury neslyšících Střediska Teireziás Masarykovy univerzity a také kurátorku z mineralogicko-petrografického oddělení Moravského zemského muzea. Muzejně edukační program s názvem „Krása kamene“ se v roce 2024 zaměřila na výstavu „Světy ukryté v kameni“ a stálou expozici „Svět nerostů“. Spolupráce na přípravě a realizaci programu s didaktičkou přírodovědných oborů přinesla nečekaná pozitiva. Zprostředkovat obsah mineralogie a petrografie neslyšícím návštěvníkům se ukázalo jako didakticky velmi náročné, jak vzhledem k absenci pojmů z uvedených oblastí, tak kvůli didaktické transformaci obsahu. Ukázalo se, že didaktické zjednodušení, které je funkční pro cílovou skupinu žáků základních škol, nevyhovuje neslyšícím a že je nutné hledat nové a účinné analogie a způsoby reprezentace obsahu.

The Methodical Centre of Museum Pedagogy (MCMP) has been preparing guided tours in Czech Sign Language for deaf visitors of the Brno Museum Night since 2013, in cooperation with experts in deaf education and lecturers from the deaf community. The aim of the tours was to convey the content of selected current museum exhibitions with regard to visitors with hearing impairments. The content of the guided tours was created with an emphasis on selecting appropriate collection items as well as significantly reducing the accompanying exhibition texts. The tours were conducted entirely in sign language. In 2024, MCMP approached the Section of Deaf Language and Culture of the Teireziás Centre at the Masaryk University, as well as a curator from the Mineralogical-Petrographic Department of the Moravian

Museum, with a natural science mineralogical theme. The museum educational programme called „The Beauty of Stone“ in 2024 focused on the exhibition „Worlds Hidden in Stone“ and on the permanent exhibition „The World of Minerals“. Cooperation on the preparation and implementation of the programme with a natural science didactic specialist brought unexpected positive results. Conveying the content of mineralogy and petrography to deaf visitors proved to be didactically very challenging, both due to the absence of concepts from the mentioned fields and because of the didactic transformation of the content. It turned out that the didactic simplification, which is functional for the target group of elementary school students, is not suitable for the deaf and that it is necessary to seek new and effective analogies and ways of representing the content.

Klíčová slova/Keywords

Neslyšící, didaktická transformace obsahu, znakový jazyk

Aktuální definice muzea přijatá ICOM v roce 2022 zakotvuje „inkluzivitu“, „přístupnost“ a „rozmanitost“ jako základní hodnoty pro muzea po celém světě.[1] Rozšíření rolí muzeí s cílem zajistit přístupnost zahrnuje právní rámce, politiky a organizační strategie zaměřené na odstranění bariér a podporu kulturně inkluzivních zážitků pro osoby se zdravotním postižením.[2]

Metodické centrum muzejní pedagogiky (MCMP) se prakticky a teoreticky zaměřuje na zkoumání a hledání nejvhodnějších možností a způsobů, jak zprostředkovat edukační obsah muzejních výstav i expozic lidem s nejrůznějšími druhy postižení. Mezi tyto osoby patří lidé se zdravotním postižením či omezením (osoby s pohybovým, zrakovým, sluchovým nebo mentálním postižením, které potřebují specifický přístup nebo vybavení pro pohyb a orientaci v prostoru).

Výsledky Výběrového šetření ČSÚ ukázaly, že mezi obyvateli České republiky ve věku 15 a více let, kteří žijí v soukromých domácnostech, bylo v roce 2018 13 % osob se zdravotním postižením, což odpovídá více než 1 milionu osob se zdravotním postižením Podle *Národního programu přístupnosti pro všechny na období 2026-2035*[3] tvoří starší osoby nadpoloviční

[1] Definice muzea. In ICOM 2022 https://icom-czech.mini.icom.museum/icom/definice-muzea/ [cit. 2026-16-04].

[2] ZAKARIA NEVINE, Nizar. 2025. How Are Museums in Egypt Addressing Disability?: A Critical View on Accessibility Practices and Limitations. *The International Journal of the Inclusive Museum* 18 (2): 319-344. 2025. s. 4.

[3] Národní program přístupnosti pro všechny na období 2026–2035 (dále jen "Program přístupnosti") byl přijat

většinu všech osob se zdravotním postižením, dále sem patří osoby dočasně zdravotně znevýhodněné, ale i osoby doprovázející dítě v kočárku nebo dítě do tří let a těhotné ženy.[4]

Neslyšící jako specifická návštěvnická skupina

Počet osob se sluchovou ztrátou v České republice se pohybuje kolem 20 - 40 000 prakticky neslyšících osob (ztráta nad 90 dB), 100 - 300 000 osob s vážnou sluchovou ztrátou a 1,5 milionu osob se znatelnou sluchovou ztrátou.[5]

Osoby se sluchovým postižením využívají řadu pomůcek a služeb, které zmírňují negativní dopady sluchového znevýhodnění. Mezi kompenzační pomůcky patří zejména sluchadla, kochleární implantáty, indukční smyčky a bezdrátová technologie. Dále mohou využívat také různé sociální služby, jako je přepis mluvené řeči nebo tlumočení do a z českého znakového jazyka, a to jak v osobní podobě, tak prostřednictvím online aplikací. Příkladem takové služby je Tichá linka, která zajišťuje tlumočení mezi mluvenou češtinou a českým znakovým jazykem i službu simultánního přepisu řeči.[6]

Postižení sluchu není nápadné, příliš viditelné, většinová společnost o obtížích, jež způsobuje, zejména těch, které se souvisejí s mezilidskou komunikací a edukací, vůbec netuší. Pro velkou část společnosti představuje sluchové postižení (více či méně) těžko uchopitelný pojem. Do oblasti mezilidských bariér se intenzivně promítá také (ne)informovanost spojená s generalizací a zkreslením. Obtížné, a na představu problematické, je rovněž i uchopení toho, co člověk se sluchovou ztrátou slyší, a čemu rozumí. Je zásadní mít na paměti, že slyšet něco a zároveň skutečně rozumět a moci tak získat plnohodnotné informace, jsou dvě rozdílné věci.[7] Podle Dingové mají neslyšící stejnou touhu po informacích a přijetí jako je tomu u slyšících − jsou odlišní pouze v tom, že neslyší, používají naprosto odlišný jazyk a že jsou v menšině. „Nedívejme se tedy na ně jako na ty ˛sluchově postižené´, ale naopak je přijměme jako ty, kteří mají svůj krásný jedinečný jazyk a svou specifickou kulturu, jimiž se můžeme nechat obohatit.“[8]

---

usnesením vlády ze dne 20. listopadu 2024 č. 844 a navazuje na předchozí Program mobility, který zajišťoval finanční podporu na období 2016–2025. https://www.its-knihovna.cz/CDV/media/ITS-Knihovna/Strategie%20%C4%8CR/Narodni-program-pristupnosti-pro-vsechny.pdf

[4]Srov. Český statistický úřad. Výběrové šetření osob se zdravotním postižením – 2018. [online]. Praha: Český statistický úřad © 2024. Dostupné z: Výběrové šetření osob se zdravotním postižením - 2018 | Produkty (gov.cz) s. 19.

[5] HRADILOVÁ, Tereza. *Surdopedie a dospělý věk: Sluchová ztráta v mezilidském kontaktu*. Grada, 2023.

[6] O Tiché lince In Tichá linka. [online]. Dostupný z www: <https://www.tichalinka.cz/

[7] Srov. HRADILOVÁ, Tereza. *Surdopedie a dospělý věk: Sluchová ztráta v mezilidském kontaktu*. Grada, 2023. s. 59-60.

[8] DINGOVÁ, Naďa. Návštěvníci muzeí se speciálními potřebami - neslyšící / Museum Visitors with special

Muzejní výstavy obsahují pro neslyšící návštěvníky velké množství textů, jejich čtení je náročné a představuje významnou bariéru. Muzea a galerie proto navštěvují jen výjimečně. „Pro většinu neslyšících není čeština mateřským jazykem a ovládají jej v různé míře jako druhý jazyk“, často čtou bez porozumění.[9] U jednotlivých neslyšících se můžeme setkat s velkými rozdíly v jazykových kompetencích, v rozsahu znalostí a dovedností pro porozumění textu.

Čtení a psaní představují pro neslyšící složité interaktivní procesy. „Při čtení dochází ve čtenářově paměti na základě informací v textu k aktivaci určitých typů jazykových znalostí a znalostí souvisejících s obsahem textu. Úspěšnost nebo neúspěšnost porozumění se odvíjí jednak od vlastností konkrétního textu (obtížnosti užité slovní zásoby, morfologické, syntaktické stavby, tématu a typu textu – výkladového, narativního, popisného apod.), jednak závisí na tom, v jakém rozsahu má čtenář rozvinuté znalosti a dovednosti potřebné k tomu, aby textu porozuměl, a jak je při čtení dokáže využít. Nedostatečná úroveň gramotnosti i kompetencí ve většinovém jazyce pak osobám se ztrátou sluchu komplikuje cestu ke vzdělávání, komunikaci se slyšícími, omezuje jejich možnost profesního uplatnění.“[10]

Hlavní náplní práce muzejních edukátorů a doménou muzejní pedagogiky je příprava muzejně edukačních programů s ohledem na konkrétní cílovou skupinu návštěvníků. Vycházejí při tom z teoretických znalostí specifik návštěvnických skupin, z vlastních zkušeností a z příkladů dobré praxe. Hledají vhodné edukační metody a formy, redukují a transformují obsah, a to pro všechny cílové návštěvnické skupiny. „Obsah muzejní edukace vzniká didaktickým zpracováním vědění různých oblastí lidské kultury do procesu edukace. Lidská kultura v nejširším slova smyslu zahrnuje vědu, techniku, umění, společenské jevy, hodnoty a veškeré myslitelné aktivity člověka.“[11]

Zpřístupňování muzeí a galerií a dalších kulturních institucí

Dle Migliety se o zpřístupnění muzeí neslyšícím návštěvníkům v současné době mluví jen málo.[12] Neslyšící nemohou využívat audioprůvodce, účastnit se prohlídek s průvodcem

Needs - Deaf People. *Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce*. Praha: Národní muzeum, 2011, 49(2).

[9] KOUTSKÁ, Mariana. *Neslyšící návštěvník v muzeu a galerii: metodický materiál*. Brno: Moravské zemské muzeum, Metodické centrum muzejní pedagogiky, 2014. s. 8.

[10] HRADILOVÁ, Tereza. *Surdopedie a dospělý věk: Sluchová ztráta v mezilidském kontaktu*. Grada, 2023., s. 134 a 141.

[11] ŠOBÁŇOVÁ, Petra: Edukační koncepce a strategie muzea v kontextu současné muzejní pedagogiky. In: DROBNÝ, Tomáš a VYKOUPILOVÁ, Pavla (ed.). *Muzejní edukátor: studijní materiál*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2020. s. 62.

[12] MIGLIETTA, Anna Maria. Il museo accessibile: barriere, azioni e riflessioni. The accessible museum: barriers,

(pokud nejsou vedeny pomocí znakového jazyka) a nemohou používat multimediální zařízení nabízející kromě obrazu i zvukový obsah. Jako příklad dobré praxe uvádí italská umělecká muzea, projekt MAPS (Muzea přístupná pro neslyšící osoby), navržený ústředím Italského institutu pro neslyšící (ENS) a spolufinancovaný Ministerstvem práce a sociálních věcí, jehož cílem je zmapovat všechny zdroje dostupné v Itálii, které jsou určeny pro osoby se sluchovým postižením (Italy i cizince), a zpřístupnit je bezplatně pomocí nových technologií, vytvořit kurz pro regionální průvodce nebo lektory pro neslyšící, vytvořit kurz pro neslyšící osoby v každém regionu na téma přístupnosti muzeí, přispět k odstraňování komunikačních bariér a usnadnit dosažení plné přístupnosti pro neslyšící osoby, stimulovat inkluzivní aktivity a vybudovat síť spolupráce.

„XAll - Tutta un'altra guida" (XAll - Úplně jiný průvodce), financovaný TIM Foundation, která spolupracuje s Univerzitou ve Florencii, Polytechnickou univerzitou v Miláně a zástupci tří florentských muzeí: Museo di Palazzo Vecchio, Museo Bardini a Museo Bargello. Hlavním cílem projektu je vytvořit interaktivní, přizpůsobitelnou a inkluzivní podporu návštěv, zaměřenou na celou populaci a navrženou tak, aby podpořila multisenzorický zážitek z návštěvy, realizovaný vložením hmatových, zvukových a čichových podnětů do návštěvní trasy tří zapojených muzeí a obohacený o využití rozšířené reality. Specifické cíle projektu jsou: zpřístupnit kulturní dědictví návštěvníkům se všemi typy postižení, zlepšit kvalitu nezávislé návštěvy z hlediska zapojení a přizpůsobení zážitku, podpořit šíření bezplatných aplikací v projektech přístupnosti muzeí, a poskytnout integrovaný rámec a sadu nástrojů s otevřeným zdrojovým kódem pro vývoj aplikací ve stejné oblasti.[13]

Je třeba říci, že česká muzea stále příliš na tuto skupinu nemyslí a neumí s ní pracovat jinak, než v rámci speciálních příležitostí, neslyšící návštěvníci proto muzea a galerie navštěvují jen výjimečně. V roce 1998 byl vydán zákon, který poprvé v české historii pojmenovává jazyk neslyšících a zároveň uznává právo neslyšících na používání svého jazyka v závažných situacích. Ve stejném roce je poprvé tlumočené divadelní představení pro neslyšící. Za pět let na to se teprve začalo tlumočit pravidelně nejen divadlo, ale i koncerty. Společenské a kulturní aktivity se však začaly tlumočit mnohem později. Prvním muzeem zpřístupňujícím neslyšícím návštěvníkům výstavy bylo Národní muzeum. Ve spolupráci s organizací Tichý svět připravilo pro návštěvníky se sluchovým postižením Vily Tugendhat Muzeum města

actions and thoughts. Online. *Museologia scientifica nuova serie*. 2017, sv. 11, s. 11–30.
[13]BRISCHETTO Alessia, IACONO Ester, BECCHIMANZI Claudia, and Francesca TOSI. Enhancing Inclusive Experience in Museums: Results From a Field Study. Design for Inclusion, sv. 75, 2023, s. 132–144. https://doi.org/10.54941/ahfe1003334

Brna tablety, které obsahují videoprohlídku v českém znakovém jazyce.[14] Na tvorbě interaktivního videoprůvodce kasematy v českém znakovém jazyce s titulky spolupracovalo Muzeum města Brna s odborníky ze Střediska Teiresiás z Masarykovy univerzity a také neslyšícím návštěvníkům nabídlo letní zážitkovou noc s přespáním v kasematech.[15]

Programy pro neslyšící návštěvníky v Moravském zemském muzeu

V roce 2014 vydalo Metodické centrum muzejní pedagogiky metodiku Neslyšící návštěvník v muzeu a galerii: metodický materiál.[16] Přípravě programů pro návštěvníky s postižením sluchu se MCMP věnuje již od roku 2013, a to ve spolupráci s odborníky na vzdělávání neslyšících a s lektory z komunity neslyšících. Jako nejvhodnější se ukázaly komentované prohlídky v českém znakovém jazyce, které probíhají v rámci akce Brněnská muzejní noc. První komentovanou prohlídku výstavy v českém znakovém jazyce s názvem „Cyril a Metoděj. Doba, život a dílo“ vedl v roce 2013 Mgr. BcA. Pavel Kučera Ph.D. [17] Snahou prohlídky bylo přiblížit význam působení Cyrila a Metoděje nejen na území Velké Moravy prostřednictvím cenných a návštěvnicky atraktivních sbírkových předmětů.[18] V komentované prohlídce byl kladen důraz na využití mapy území Velké Moravy a objektové učení

Cílem komentovaných prohlídek je zpřístupnit edukační obsah zvolené výstavy či expozice způsobem, který je pro muzejní publikum, které nepatří mezi časté návštěvníky muzeí, nejvhodnější. Již v přípravné fázi programu je třeba velmi pečlivě volit, co zprostředkovat a jak nejvhodněji zpřístupnit. Základem přípravy je podrobné zkoumání možností výstav a expozic, abychom vybrali této návštěvnické skupině edukační obsah, který ji dokáže zaujmout, a našli metody, které umožní co nejlépe porozumět sdělovanému. Je tedy nutné zvolit taková témata, takové předměty, jež jsou dostatečně názorné a reprezentativní z hlediska obsahu sdělovaného. Při komentovaných prohlídkách je nutné, aby neslyšící

---

[14] eMuzeum: oborový informační portál [online]. Praha: Národní muzeum – Centrum pro prezentaci kulturního dědictví [cit. 2026-25-02]. Dostupný z www: <https://emuzeum.cz/>.https://emuzeum.cz/aktualni-deni/ticha-vila-tugendhat

[15] eMuzeum: oborový informační portál [online]. Praha: Národní muzeum – Centrum pro prezentaci kulturního dědictví [cit. 2026-25-02]. Dostupný z www:<https://emuzeum.cz/>.https://emuzeum.cz/aktuality/pristupnost/interaktivni-videopruvodce-pro-neslysici-v-muzeu-mesta-brna

[16] KOUTSKÁ, Mariana. *Neslyšící návštěvník v muzeu a galerii: metodický materiál*. Brno: Moravské zemské muzeum, Metodické centrum muzejní pedagogiky, 2014.

[17]Cyril a Metoděj. Doba, život a dílo. In Metodické centrum muzejní pedagogiky. [online]. [cit. 2026-02-26]. Dostupný z www: <https://www.mcmp.cz/o-nas/projekty/navstevnici-s-hendikepem/komentovana-prohlidka-pro-neslysici/>

[18]Cyril a Metoděj. Doba, život a dílo. In Moravské zemské muzeum. [online]. [cit. 2026-02-06]. Dostupný z www: <http://cyrilametodej.mzm.cz/index.html>

publikum mělo možnost si na některé předměty sáhnout. Je třeba také najít takové aktivizační metody, které podpoří porozumění, zaujmou a rovněž pobaví.

Text komentované prohlídky se nese ve znamení výběru a přizpůsobení. Je výhodné, aby v této fázi zasahoval neslyšící supervizor, editor, metodik přístupnosti na základně svých jazykových a kulturních kompetencí.

Tlumočení do českého znakového jazyka

„Znakový jazyk představuje pro komunitu Neslyšících mnohem více než pouhý komunikační nástroj. Je nositelem kulturní identity a vymezuje neslyšící jako specifickou sociální a kulturní skupinu s vlastními hodnotami, tradicemi a zvyky. Tento jazyk spojuje jednotlivce do komunity, která sdílí nejen způsob komunikace, ale i specifické kulturní referenční rámce, jako jsou způsoby vyjadřování emocí, humoru a dalších aspektů kultury, které jsou pro neslyšící specifické.“[19] Komunikaci mezi lidmi se sluchovým postižením a ostatními zajišťují tlumočníci. „Tlumočení do českého znakového jazyka je mezijazykovou a mezikulturní komunikací, neboť jednak umožňuje komunikaci mezi dvěma různými jazyky, jednak zprostředkovává styk mezi odlišnými kulturami.“[20]

Od počátku 90. let u nás v ČR začaly být rozdíly mezi neslyšícími a slyšícími nahlíženy jako rozdíly kulturní a neslyšící, resp. Neslyšící začali být považováni za svébytnou kulturní a jazykovou menšinu s vlastním plnohodnotným jazykem. Český znakový jazyk neslyšících byl uznán jako plnohodnotný jazyk, jako primární komunikační kód neslyšících. Čeština začala být vnímána jako jazyk druhý, resp. cizí.[21]

Spolupráce s brněnskou komunitou Neslyšících

Metodické centrum muzejní pedagogiky při plánování, přípravě a realizaci spolupracovalo s místní komunitou Neslyšících. Prvním vysokoškolským oborem, který byl v roce 1992 vytvořen speciálně studenty se sluchovým postižením, byla výchovná dramatika Neslyšících na Divadelní fakultě JAMU v Brně.[22] Založení umělecko-pedagogického oboru bylo

[19] RADILOVÁ, Eva. *Hudba a dramatické texty v českém znakovém jazyce [Music and dramatic texts in Czech sign language]*. Diplomová práce. Brno: Janáčkova akademie múzických umění, Divadelní fakulta, Divadlo a výchova pro Neslyšící, 2025. s. 14.
[20]BALOUNOVÁ, Kamila. *Tlumočnický zákon*. Diplomová práce, vedoucí Handrlica, Jakub. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra správního práva a správní vědy, 2021. s. 4.
[21] HRADILOVÁ, Tereza. *Surdopedie a dospělý věk: Sluchová ztráta v mezilidském kontaktu*. Grada, 2023. s. 137.
[22]Janáčkova akademie múzických umění. [online]. [cit. 2026-02-06]. Dostupný z www: <https://df.jamu.cz/fakulta/ateliery-a-kabinety-df/atelier-divadlo-a-vychova-pro-neslysici/

především vstřícným počinem vůči neslyšícím zájemcům o vysokoškolské studium. Pochopení pro tuto minoritu bylo tehdy vyjádřeno přijetím tlumočníka českého znakového jazyka na plný úvazek a později změnou malého „n“ na velké „N“ v názvu ateliéru, jako výraz respektu k neslyšícím jako kulturní a jazykové menšině.[23]

Spolupráce s lektory komentovaných prohlídek vedených v českém znakovém jazyce

Výběr lektorů komentovaných prohlídek vycházel z potenciálu zmíněného brněnského studijního oboru a první programy ve spolupráci s metodickým centrem vedly oslovené absolventky výchovné dramatiky neslyšících Janáčkovy akademie múzických umění. Neslyšící herečky a tlumočnice českého znakového jazyka, BcA. Věra Lištvánová Sagulová a MgA. Veronika Mikulová Slámová, ovládaly práci s texty a rovněž odezírání, spolupracovaly na didaktické transformaci obsahu nabízeného programu.

BcA. Věra Lištvánová Sagulová se v letech 2014 – 2016 podílela na zpřístupňování výstav Moravského zemského muzea neslyšícím návštěvníkům formou komentovaných prohlídek vedených ve znakovém. Její první komentovaná prohlídka se uskutečnila ve výstavě „Svět tajemných Baltů“ v Paláci šlechtičen.[24] Při didaktické transformaci obsahu výstavy metodické centrum navázalo na zkušenosti se zpřístupněním historického tématu z prohlídky v roce 2013. I tentokrát podklady pro text komentované prohlídky upravovaly cílové skupině neslyšících návštěvníků výstavu obsahově velmi náročnou, s množstvím cenných sbírkových předmětů, vizuálně velmi atraktivních a s možností edukačního využití animovaných filmů. Didakticky zpracované explikační krátké filmy ve výstavě usnadnily pochopení i velmi náročných jevů a pojmů, například zprostředkování bitvy na Grunwaldském poli, abstraktních jevů a pojmů, například jazykový vývoj a vývoj etnik v Pobaltí. V roce 2015 následovala komentovaná prohlídka v českém znakovém jazyce v expozici Fauna Moravy v Biskupském dvoře Moravského zemského muzea. Na přípravě a vedení komentované prohlídky se Věra Lištvánová Sagulová podílela i v roce 2016, a to ve výstavě Dětského muzea „Země na obzoru. Objevujeme Ameriku.“ Text komentované prohlídky vycházel z textů výstavy, Věra Lištvánová Sagulová rozuměla obsahu a převedla jej na základě svých znalostí a kompetencí do znakového jazyka. Využita byla řada přírodnin na dosah podporujících pochopení, na dosah byl globus, oděvy apod. V Pavilonu Anthropos se uskutečnila komentovaná prohlídka pro neslyšící děti, výběr témat byl zaměřen na život obyvatel a také na faunu. Edukační

[23] KRUŽÍKOVÁ, Lenka (ed.). *Oborová didaktika uměleckých disciplín v inkluzivním vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020.
[24] https://www.youtube.com/watch?v=5yetgDAShAA

obsahy komentovaných prohlídek zpracovávala v letech 2013 – 2017 Mgr. Bc. Soňa Mertová z Metodického centra muzejní pedagogiky a od roku 2017 autoři příspěvku.[25]

MgA. Veronika Slámová vedla v roce 2017 v českém znakovém jazyce komentovanou prohlídku výstavy "Vítejte u neandertálců" v Pavilonu Anthropos.[26] Podklady pro komentovanou prohlídku byly vytvořeny na základě textů a výkladu doc. Mgr. Petra Nerudy, Ph.D., kurátora výstavy. Nejobtížnější část textů výstavy byla všem návštěvníkům výstavy zpřístupněna didakticky zpracovanými velmi krátkými animovanými filmy, v úvodní části výstavy byla například umístěna obrazovka s animací znázorňující časovou osu před příchodem a po příchodu neandertálců na území Moravy. Oporou pro komentovanou prohlídku byla animace zobrazující pravěkou krajinu s přírodními živly, předměty na dosah apod. Veronika Slámová v roce 2018 provázela neslyšící návštěvníky Brněnské muzejní noci také výstavou „Chvála sběratelství“ v Dietrichsteinském paláci.[27] Výstava byla vytvořena u příležitosti dvoustého výročí založení Moravského zemského muzea, prezentovala fenomén sběratelství od vzniku kabinetů kuriozit a přírodnin a později samotných muzeí. Ve výstavě si při komentované prohlídce neslyšící prohlédli cenné sbírkové předměty Moravského zemského muzea. Na příkladech sbírkových předmětů se návštěvníci dozvěděli, co je to muzeum a jaké druhy sbírek muzeum uchovává a vystavuje.

V letech 2020-2021 komentované prohlídky pro neslyšící návštěvníky neprobíhaly.[28] V roce 2022 metodické centrum ve spolupráci s Ateliérem výchovné dramaticky neslyšících JAMU nabídlo rodinám s neslyšícími dětmi knižní představení ve znakovém jazyce v expozici Loutkářské umění v Paláci šlechtičen.[29] Slyšící studentky Mgr. Nikol Věntusová a MgA. Anna Žďárová představily Knižní představení „Na poli a ve městě“ a „Kdepak je má kravička?“[30] „Příběh knižního představení je zpracován tak, aby u dětí docházelo k upevňování a rozšiřování slovní zásoby. Nejdůležitější je však rozehrání situací, jež vede k pochopení kontextů, které neslyšícím dětem v psaném textu většinou chybí. Neslyšící děti

[25] V roce 2016 došlo ke snížení počtu funkčních míst zařazených do Metodického centra muzejní pedagogiky ze tří na dvě.
[26] Vítejte u neandertálců In Metodické centrum muzejní pedagogiky. [online]. [cit. 2026-02-26]. Dostupný z www: <https://www.mcmp.cz/o-nas/projekty/navstevnici-s-hendikepem/vitejte-u-neandertalcu/
[27] Komentovaná prohlídka ve výstavě Chvála sběratelství In Metodické centrum muzejní pedagogiky. [online]. Dostupný z www: <https://www.mcmp.cz/o-nas/projekty/navstevnici-s-hendikepem/komentovana-prohlidka-ve-znakovem-jazyce-chvala-sberatelstvi/; https://www.youtube.com/watch?v=y5rb_XW-WOs
[28] V roce 2020 z hygienicko epidemiologických opatření způsobených pandemií onemocnění SARS COV-19 se nekonaly aktivity s veřejností.
[29] Dříve výchovná dramatika
[30] Knižní představení v českém znakovém jazyce In Metodické centrum muzejní pedagogiky. [online]. Dostupný z www: <https://www.mcmp.cz/o-nas/projekty/navstevnici-s-hendikepem/knizni-predstaveni-v-ceskem-znakovem-jazyce/

jsou zase vtaženy do světa ‚znaků' do světa, který vypráví příběh i bez „mluvení". Slyšící děti jsou často znaky fascinovány a obdivují um herců a hereček."[31]

Zajímavou zkušeností spolupráce bylo vystoupení cimbálové muziky Sylván s uměleckým tlumočením Divadelního spolku OUKEJ.[32] „Cílem uměleckého tlumočení hudby a písní je zprostředkovat neslyšícím stejný požitek z písně jako má slyšící divák. Nejde tedy pouze o překlad textu, ale o ‚předání' prožitku z hudebního díla vizuální formou s využitím pohybových prostředků. Při tlumočení písní je důležité zaměřit se na emoční náboj písně, rytmus a tempo, dynamiku a gradaci skladby, melodii skladby, obsah a kontext písně. Pro přípravu tlumočení je tedy nezbytné mít zvukovou nahrávku písně a text písně v písemné podobě."[33] Program muzejní noci v roce 2023 s moravskými lidovými písněmi tlumočenými do českého znakového jazyka, tedy komplexně interpretovanými, byl vytvořen ke stálé expozici Tradiční kultura na Moravě v zrcadle času.

Důležitou součástí přípravy programu pro neslyšící návštěvníky je tvorba videopozvánky ve znakovém jazyce, protože tak lze publikum s postižením sluchu nejlépe oslovit. Videopozvánky jsou umístěny jako příklad dobré praxe na webových stránkách metodického centra.

Didaktická transformace přírodovědného obsahu

V rámci muzejních nocí pro neslyšící návštěvníky metodické centrum připravilo tři komentované prohlídky vedené v českém znakovém jazyce s přírodovědným obsahem. Zpřístupňovaly sbírky muzea spjaté především se zoologií a ornitologií, tedy živou přírodou. V roce 2015 MCMP nabídlo neslyšícím návštěvníkům program o savcích žijících na Moravě, který vycházel z expozice „Fauna Moravy" v Biskupském dvoře Moravského zemského muzea.[34] Z rozsáhlé expozice byl pro účely edukačního programu vybrán pouze určitý počet zástupců savců, žijících v lese, na polích a v blízkosti zahrad a lidských sídel především s ohledem na rozmanitost a odlišnosti jednotlivých druhů zvířat. Využito bylo především dioramat a didaktické metody pozorování. Například se jednalo o pozorování odlišnosti

[31] KRUŽÍKOVÁ, Lenka (ed.). *Oborová didaktika uměleckých disciplín v inkluzivním vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. s. 146

[32] Program pro neslyšící návštěvníci 2023 In Metodické centrum muzejní pedagogiky. [online]. Dostupný z www: <https://www.mcmp.cz/o-nas/projekty/navstevnici-s-hendikepem/program-pro-neslysici-navstevniky-2023/

[33] KRUŽÍKOVÁ, Lenka (ed.). Oborová didaktika uměleckých disciplín v inkluzivním vzdělávání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. s. 213.

[34] Noc muzeí pro neslyšící In Metodické centrum muzejní pedagogiky. [online]. Dostupný z www: <https://www.mcmp.cz/o-nas/projekty/navstevnici-s-hendikepem/noc-muzei-pro-neslysici/>

způsobu tvoření, obývání a úklidu nor lišek a jezevců nebo o sledování specifického vybavení kopytníků parohy a rohy v dioramatech srnců, jelenů a muflonů. Edukační program obsahově vycházel edukační program z workshopu a ze spolupráce Mgr. Ivy Frýzové, Ph.D. „Ne slyšet, ale vidět“, který MCMP nabídlo muzejním edukátorům 11. 5. 2015.[35]

V roce 2019 se ve stejné expozici uskutečnil program „Ptačí svět“ o životě ptáků na Moravě a v roce 2025 program „Za zvířaty Amazonie“ ve výstavě „Tisíc tváří Amazonie“ v Pavilonu Anthropos. Obě komentované prohlídky v českém znakovém jazyce vedl Mgr. Bc. Martin Kulda, neslyšící speciální pedagog a autor zoologického lexikonu online pro žáky se sluchovým postižením. Prohlídka byla zaměřena na typické znaky ptáků, byly popsány charakteristické znaky dravců, sov, šplhavců, kukaček, pěvců, a hrabavých, a to včetně zajímavostí o jejich způsobu života a přizpůsobivosti v přírodních podmínkách Moravy. Část komentované prohlídky byla věnovaná významu ptačího zpěvu v teritoriu, námluvám v ptačím světě a hnízdění. Návštěvníci si mohli sáhnout na modely ptačích vajec a porovnat tak jejich velikost a barvu. V programu byly pro děti CODA[36] připraveny aktivity zahrnující například třídění druhů zobáků podle způsobu zpracování potravy, přiřazování fotografií ptáků podle pohlavního dimorfismu, dále bylo pro vyhledání v expozici využito plyšových ptáků i se zvuky a součástí programu byla tematická výtvarná aktivita. Podklady k programu obsahově čerpaly z lekcí akreditovaného kurzu metodického centra „Výběr a použití vhodných didaktických metod a forem muzejní edukace“ Muzejní edukátor, které ve Fauně Moravy od roku 2019 vede Mgr. Iva Frýzová, Ph.D, odbornice na didaktiku přírodovědných předmětů Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity.[37] Délka programu se z původně plánovaného šedesátiminutového prodloužila na stodvacetiminutový. Motivovaný lektor komentované prohlídky považoval za užitečné sdělit účastníkům ještě větší množství informací a zajímavostí, než bylo předem zvoleno. Mgr. Bc. Martin Kulda svým projevem v českém znakovém jazyce umí publikum zaujmout a udržet jeho pozornost.

Komentovanou prohlídku s názvem „Za zvířaty Amazonie“ vedl opět Martin Kulda. Z množství témat a předmětů výstavy „Tisíc tváří Amazonie“ byla pro prohlídku s ohledem

[35]Ne slyšet, ale vidět In Metodické centrum muzejní pedagogiky. [online]. [cit. 2026-19-02]Dostupný z www: <https://www.mcmp.cz/vzdelavani/kurzy-seminare-workshopy/archiv-kurzu-seminaru-workshopu/ne-slyset-ale-videt/

[36] Children Of Deaf Adults – slyšící děti neslyšících rodičů

[37] Muzejní edukátor. In Metodické centrum muzejní pedagogiky [online]. [cit. 2026-25-02]. Dostupný z www: https://www.mcmp.cz/, https://www.mcmp.cz/muzejni-edukator/

na přírodovědné znalosti lektora vybrána exotická zvířata Amazonie umístěná ve vitrínách a v diorámě výstavy. Množství zvolených zástupců ptáků, plazů, hmyzu, savců a také na ilustracích výstavy odpovídalo formátu komentované prohlídky. Martin Kulda se nechal unést atraktivitou témat ve výstavě a délka komentované prohlídky se prodloužila opět na 120 minut jako v roce 2019. Prohlídek s Martinem Kuldou se zúčastnili neslyšící návštěvníci z celé republiky.

Program s přírodovědným mineralogickým tématem s názvem „Krása kamene“ připravilo metodické centrum v roce 2024. Poprvé se tématem komentované prohlídky stala neživá příroda. V edukaci nebylo možné vycházet z diorám, v expozici nebyla edukační videa apod. Obsah vycházel z výstavy „Světy ukryté v kameni“ a stálé mineralogicko-petrografické expozice. Zahrnoval poznávání neživé přírody. Z didaktického hlediska zpřístupňování tématu neslyšícím návštěvníkům byl program náročný už jen hledáním vhodného kandidáta, který by se komentované prohlídky s uvedeným tématem ujal. Do přípravy tohoto programu bylo zapojeno dosud nejvíce odborníků a institucí. S metodickým centrem při výběru vhodného lektora muzejní noci spolupracovala Sekce jazyka a kultury neslyšících Střediska Teireziás Masarykovy univerzity, při konzultaci obsahu programu, natočení videopozvánky a jeho propagaci. Návštěvníky lektorované prohlídky „Krása kamene“, tedy výstavou Světy ukryté v kameni a expozicí Svět nerostů provedl v českém znakovém jazyce Bc. Jindřich Mikulík. První fáze přípravy textu prohlídky vznikly ve spolupráci s Mgr. Pavlou Hršelovu, Ph.D, kurátorkou mineralogicko-petrografického oddělení Moravského zemského muzea. První podklady pro komentovanou prohlídku spočívaly ve zvolení a výběru informací a exponátů výstav a také ve využití zkušeností kurátorky z lektorovaných prohlídek expozice pro žáky druhého stupně ZŠ. Na této části přípravy se podílela také Mgr. Bc. Soňa Mertová. Mgr. Iva Frýzová, Ph.D., se následně výraznou měrou podílela jednak na výběru vhodných analogií a jednak na přípravě a realizaci aktivizujících činností programu.

Zprostředkovat obsah výstavy a expozice s tématem mineralogie a petrografie neslyšícím návštěvníkům se ukázalo jako didakticky velmi náročné, jak vzhledem k absenci pojmů z uvedených oblastí, tak kvůli náročnosti didaktické transformace obsahu. V českém znakovém jazyce chyběly například základní pojmy, jako je hornina a minerál. Ukázalo se, že didaktické zjednodušení, které je funkční pro cílovou skupinu žáků základních škol, nepomáhá porozumění obsahu neslyšícím návštěvníkům. (obr.1)

Pro přípravu komentované prohlídky bylo nutné hledat nové způsoby reprezentace obsahu a také účinné analogie pro pochopení prezentované výstavy a expozice. Výsledkem hledání byl

obsahově redukovaný text, jenž didakticky transformoval minerál jako oříšek ze sáčku stejné barvy, tvaru, chuti. Horniny, jež jsou složeny z minerálů, byly vysvětleny na příkladu sáčku s různými druhy oříšků – vlašské, lískové, kešu, para. Sáček s oříšky představoval horninu a každý druh oříšku minerál. Skutečnost, že se horniny rozdělují podle způsobu jejich vzniku do tří skupin, byla demonstrována na způsobu uspořádání oříšků v sáčku. Vyvřelé horniny jako sáček, kde jsou všechny druhy oříšků dobře promíchány. Tyto horniny vznikly tuhnutím žhavé sopečné lávy na povrchu země, kde tuhne rychle, nebo pod zemí, kde tuhne pomalu. Usazené horniny byly představeny jako sáček, kde jsou oříšky poskládány po jednotlivých vrstvách podle druhu oříšků. Minerály usazených hornin se postupně skládaly po vrstvách, některé pocházejí z prastarého mořského dna a tvoří je schránky mořských živočichů, někdy zrníčka písku. Přeměněné horniny byly představeny jako sáček s oříšky, který byl zatížen a oříšky se rozmačkaly. Velkým tlakem a teplotou se tato proměna může stát i horninám vyvřelým a usazeným a mohou vzniknout horniny přeměněné. (obr. 2)

Vznik hornin byl vysvětlen jako přírodní proces, který probíhal na Zemi před miliardami let a který stále vlivem přírodních dějů probíhá. Dále byly neslyšícím návštěvníkům popsány procesy související s vlivem vody a její funkce ohlazování hornin, mrazu, kdy horniny změnou vody v led praskají a mění se na písek. Připomenut byl význam hornin jako surovin důležitých pro člověka a byl uveden příklad lomů, kde se těží nebo těžil kámen (v Brně je to lom na Hádech).

Součástí komentované prohlídky bylo několik aktivizujících činností, které vycházely ze způsobů, jakými vědci zkoumají vlastnosti minerálů a určují jejich druhy. Na jednotlivých ukázkách hornin a minerálů si návštěvnici srovnávali zbarvení a lesk, zjišťovali jejich tvrdost vrypy hřebíkem a kapali na minerály kyselinu. Výběr aktivit a jejich provedení připravila didaktička Mgr. Iva Frýzová, Ph.D., se kterou byl text prohlídky několikrát upravován do výsledné podoby. Na aktivitách spojených se zkoušením vlastností hornin a minerálů se podílela Lucie Losmannová, technička Katedry biologie Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity. (obr. 3)

Návštěvníci muzejní noci byli provedeni nejprve stálou expozicí „Svět nerostů“. Hned na začátku si osvojili pojmy minerál a hornina, pochopili základní procesy utváření hornin na základě analogie s oříšky. Ve výstavě „Světy ukryté v kameni“ se již orientovali v tématu, mohli pozorovat, obdivovat vystavené exponáty a společně v nich hledat tvary připomínající krajiny, postavy, zvířata a symboly. Bez úvodní části programu by neslyšící návštěvníci

neporozuměli ve výstavě prezentovaným exponátům, většina z účastníků programu by vnímala pouze estetickou rovinu výstavy. Poučené pozorování vystavených předmětů v muzeu nabízí návštěvníkům řadu podnětů a efektivně podporuje jejich učení.

Závěr

Spolupráce při přípravě a realizaci komentované prohlídky v českém znakovém jazyce, která spočívala již v počáteční didaktické transformaci a následném hledání vhodných analogií, byla náročným tvůrčím procesem. Zapojením oborových partnerů byl zvolen optimální přístup, jak přitažlivou formou a s využitím aktivizujících činností účinně zpřístupnit kognitivně náročné přírodovědné téma vzniku, výskytu a složení minerálů a hornin.

Muzea mohou představovat pro návštěvníky se sluchovým postižením podnětná místa s rozličnými příležitostmi k učení, objevování a poznávání kultury, ale také setkávání komunity. Aby mohli neslyšící využít potenciál muzeí, je potřebné hledat formy muzejní edukace, které zpřístupní paměťové instituce této cílové skupině návštěvníků.

Literatura

BALOUNOVÁ, Kamila. *Tlumočnický zákon*. Diplomová práce, vedoucí Handrlica, Jakub. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra správního práva a správní vědy, 2021.

BRISCHETTO Alessia, IACONO Ester, BECCHIMANZI Claudia, and Francesca TOSI. Enhancing Inclusive Experience in Museums: Results From a Field Study. Design for Inclusion, sv. 75, 2023, s. 132–144. https://doi.org/10.54941/ahfe1003334

DINGOVÁ, Naďa. Návštěvníci muzeí se speciálními potřebami - neslyšící / Museum Visitors with special Needs - Deaf People. *Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce*. Praha: Národní muzeum, 2011, **49**(2), 36-48. ISSN 1803-0386. Dostupné také z: https://publikace.nm.cz/periodicke-publikace/mmavdpc/49-2/navstevnici-muzei-se-specialnimi-potrebami-neslysici-museum-visitors-with-special-needs-deaf-people

Emuzeum. Online. Dostupný z: https:// https://emuzeum.cz/ [cit. 2026-25-02].

HRADILOVÁ, Tereza, CHUDOŽILOV BENDOVÁ, Marie, KOMORNÁ, Marie a KOTVOVÁ, Miroslava. *Surdopedie a dospělý věk: sluchová ztráta v mezilidském kontaktu*. Pedagogika. Praha: Grada, 2023. ISBN 978-80-271-3125-9.

ICOM. Online. Dostupný z: https://icom-czech.mini.icom.museum/icom/definice-muzea/ [cit. 2026-16-04].

KOUTSKÁ, Mariana. *Neslyšící návštěvník v muzeu a galerii: metodický materiál.* Brno: Moravské zemské muzeum, Metodické centrum muzejní pedagogiky, 2014. ISBN 978-80-7028-424-7.

KRUŽÍKOVÁ, Lenka (ed.). *Oborová didaktika uměleckých disciplín v inkluzivním vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. ISBN 978-80-244-5665-2.

Metodické centrum muzejní pedagogiky. Online. Dostupný z: https://mcmp.cz/ [cit. 2026-16-02].

MIGLIETTA, Anna Maria. Il museo accessibile: barriere, azioni e riflessioni. The accessible museum: barriers, actions and thoughts. Online. *Museologia scientifica nuova serie*. 2017, sv. 11, s. 11–30. Available from: https://www.anms.it/upload/rivistefiles/464f12f5c5e22f2121f17a1faf35c7d4.pdf. [accessed 2025-05-19]. ISSN 1123-265X.

Moravské zemské muzeum. Online. Dostupný z: https://www.mzm.cz [cit. 2026-19-02].

Metodické centrum muzejní pedagogiky. Online. Dostupný z: https://www.mcmp.cz// [cit. 2026-19-02].

RADILOVÁ, Eva. *Hudba a dramatické texty v českém znakovém jazyce [Music and dramatic texts in Czech sign language]*. Diplomová práce. Brno: Janáčkova akademie múzických umění, Divadelní fakulta, Divadlo a výchova pro Neslyšící, 2025.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra: Edukační koncepce a strategie muzea v kontextu současné muzejní pedagogiky. In: DROBNÝ, Tomáš a VYKOUPILOVÁ, Pavla (ed.). *Muzejní edukátor: studijní materiál*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2020. ISBN 978-80-7028-553-4.

Tichá linka. Online. Dostupný z: https://www.tichalinka.cz [cit. 2026-16-02].

VÍTKOVÁ, Markéta. *Nezvuky: interaktivní kniha o světě lidí se sluchovým hendikepem: David Wagner, Ivana Hay Tetauerová, Alexandr Zvonek, Šárka Prokopiusová, Jan Fiurášek*.

Sedlčany: Spolek pro Sedlčansko a Královéhradecko, 2025. ISBN 978-80-908260-6-9.

ZAKARIA NEVINE, Nizar. 2025. How Are Museums in Egypt Addressing Disability?: A Critical View on Accessibility Practices and Limitations. *The International Journal of the Inclusive Museum* 18 (2): 319-344. 2025. doi:10.18848/1835-2014/CGP/v18i02/319-344.